

УДК 340.143:338.467(477)

Наталія В. Геселева, Валентина В. Подольна, В.О. Слободяник
Київський національний університет технологій та дизайну
ОГЛЯД РИНКУ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена огляду діяльності юридичного ринку та асортименту послуг компаній у сучасних умовах. Використано анкетне опитування та метод експертних оцінок для рейтингування юридичних компаній, запропоновано використання методу стратегічного аналізу для дослідження стану ринку юридичних послуг. Досліджено проблеми ринку юридичних послуг в сучасних умовах та сформовано рейтинг юридичних компаній України.

Ключові слова: юридичні послуги, юридична спеціалізація, індустріальна спеціалізація, галузева спеціалізація, корпоративне право, податкове право.

Наталія В. Геселева, Валентина В. Подольна, В.О. Слободяник
Киевский национальный университет технологий и дизайна
ОБЗОР РЫНКА ЮРИДИЧЕСКИХ УСЛУГ В УКРАИНЕ

Статья посвящена обзору деятельности юридического рынка и ассортимента услуг компаний в современных условиях. Использован анкетный опрос и метод экспертных оценок для рейтингования юридических компаний, предложено использование метода стратегического анализа для исследования состояния рынка юридических услуг. Рассмотрены проблемы рынка юридических услуг в современных условиях и определен рейтинг юридических компаний Украины.

Ключевые слова: юридические услуги, юридическая специализация, индустриальная специализация, отраслевая специализация, корпоративное право, налоговое право.

Nataliia V. Geseleva, Valentyna V. Podolna, V.O. Slobodyanyk
Kyiv National University of Technology and Design
AN OVERVIEW OF LEGAL SERVICES MARKET IN UKRAINE

The article is devoted to an overview of legal market activity and the range of services contemporary companies are offering. A questionnaire survey and the method of expert estimations have been conducted to make a legal companies rating. Application of a strategic analysis method is offered for a legal services market research. The situation and the current problems at the legal services market are considered. The Ukrainian legal companies rating is presented.

Keywords: legal services, legal specialization, industrial specialization, sectoral specialization, corporate law, tax law.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями Основним завданням ринку юридичних послуг України є надання якісних юридичних послуг за помірну ціну. На сьогодні український ринок юридичних послуг можна поділити на два види юридичної спеціалізації: індустріальну та галузеву. Перша визначається безпосередньо тією чи іншою галуззю індустрії, в якій працює компанія. До індустріальної спеціалізації можна віднести обслуговування юридичними фірмами підприємств нафтогазової промисловості, енергетики та зв'язку. У свою чергу, галузева

спеціалізація визначається саме галуззю права, яку практикує юридична фірма. Найбільш яскравим прикладом галузевої спеціалізації є агентства патентних повірених та компаній, що спеціалізуються на вирішенні питань, пов'язаних, наприклад, з інтелектуальною власністю.

На ринку юридичних послуг в Україні існує чималий потенційний попит, можливість зміни якого в сучасний визначається багатьма різними чинниками, наприклад, зміцненням правопорядку та законності, ефективністю ринкових реорганізацій та розвитком економіки, підвищенням професійного рівня та ділового престижу фахівців, які надають юридичні послуги.

Формування оптимального асортименту послуг, який сприяє покращенню та збереженню бажаного прибутку, протягом тривалого періоду є надзвичайно важливими для компаній, які прагнуть бути конкурентоспроможними.

Аналіз останніх публікацій по проблемі Основні питання дослідження стану юридичного ринку та асортименту його послуг набули значного розвитку в наукових працях вітчизняних вчених. Нерозкриті питання в роботах науковців [3 -5], щодо стану та тенденцій розвитку юридичного ринку послуг у зв'язку з сучасними умовами в країні.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування Ринок юридичних послуг – це сукупність операцій, де об'єктом виступають певні професійні дії фахівців із права з надання юридичної допомоги юридичним та фізичним особам на комерційній основі. Ринок юридичних послуг являється соціально-економічним механізмом, який забезпечує прийняття та передавання прав власності на об'єкт купівлі-продажу – юридичну послугу. Суб'єктами ринку юридичних послуг є споживачі (замовники), метою яких являється вирішення певних проблем за допомогою фахівців з права, та юристи, що надають юридичні послуги.

Виконавцями (суб'єктами) на ринку юридичних послуг України є:

- вітчизняні юридичні фірми різних форм власності, спеціалізовані й багатогалузеві за спрямованістю практичної юридичної діяльності відповідно до галузей права та видів ділової активності;
- філіали та представництва транснаціональних юридичних компаній, фірми з іноземним капіталом;
- приватні юристи – суб'єкти підприємницької діяльності;
- юридичні консультації обласних колегій адвокатів;
- консалтингові фірми, для яких юридичні послуги є одним із видів ділових послуг;
- консультативні підрозділи вищих юридичних навчальних закладів, що надають юридичну допомогу фізичним та юридичним особам на комерційній основі;
- фахівці права, для яких здійснення певних дій з юридичної допомоги та надання платних професійних юридичних порад не є головним видом професійної діяльності.

Кожного року в Україні проводиться дослідження ринку юридичних послуг журналом «Юридичні фірми України», де безпосередньо розглядаються головні показники його розвитку, визначається розвиток основних тенденцій та найближчих перспектив. В дослідженні цього року взяло участь більше 50% юридичних фірм, заснованих як до 1991 року, так і протягом першого десятиріччя незалежності України. В анкетуванні приймали участь як локальні практики, так і українські офіси міжнародних юридичних фірм. Більше

46% респондентів були засновані після 2000 року, причому в період 2003-2007 років відрізняються збільшенням кількості компанії уданій галузі. Переважна більшість – більше 60% воліють концентрувати роботу у рамках одного центрального офісу, тоді, як про наявність філіалів вказують 38.7% респондентів(рис. 1).

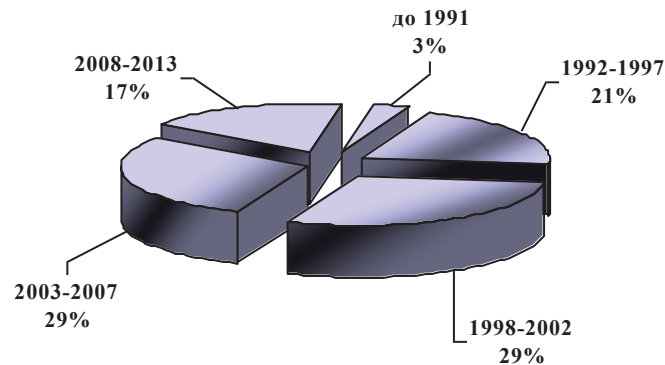

Рис 1. Інформація довідка щодо років заснування юридичних фірм-респондентів

Джерело: на основі [6, с. 74]

Як показало подальше дослідження, серед київських юридичних фірм, які мають філіали, переважають офіси на території України – 74%, тоді як представниками за кордоном можуть похвалитися далеко не всі, тільки 26% даної категорії наших респондентів.

У кожної юридичної фірми повинна бути своя сфера діяльності, в якій їй немає рівних, адже тільки таким чином, став найкращим навіть у вузькому напрямленні, можливо створити свій образ і завоювати авторитет. В той же час існує декілька напрямлень юридичної діяльності, якими займаються практично всі універсальні фірми – безпрограшні варіанти. Наприклад, останній рік підкреслив значення судової практики – вона завжди була, є і буде затребувана клієнтами, а це означає, регулярно і постійно приносить прибуток.

Якщо аналізувати найбільш поширені види спеціалізацій юридичних компаній в цілому, то можна спостерігати таку картину: судова справа (93%), потім господарське право (91%), корпоративне право (90%), податкове право (82%) і замикає п'ятірку лідерів нерухомість, будівництво і земельне право. [8, с. 115]

Як і торік, практично всі юридичні фірми України голосно заявили про прагнення до вузької спеціалізації. Однак, як це не парадоксально, партнери відмовляються назвати свою спеціалізацію, а тому, на думку авторів дослідження, за них це роблять їх клієнти. Останні вже давно визначилися з пріоритетними галузями роботи різних юридичних фірм, а відтак звертаються до тих фірм, які, на їх думку, найкраще можуть допомогти їм у вирішенні того чи іншого питання, наприклад, оптимізації оподаткування, вирішенні податкових суперечок тощо. Щодо розвитку регіональних ринків юридичних послуг в Україні, то необхідно виділити чотири регіони: Київ, Харків, Дніпропетровськ, Запоріжжя і південний регіон (Одеса, Миколаїв). Західному регіону юридичні фірми чомусь приділяють значно менше уваги. Відсутність ліцензування юридичної практики не дозволяє точно з'ясувати кількість гравців на ринку юридичних послуг України. [10]

В 2012 році проводилося дослідження у вигляді анкетного опитування, юридичних компаній на ринку України. Воно здійснювалося в декілька етапів. Компанії, які приймали участь в анкетуванні (41 компанія):

Таблиця 1

Список юридичних фірм, які прийняли участь в анкетуванні
 (в алфавітному порядку)

Arzinger	ILF	Грамацький і Партнери
AstapovLawyers	IMG Partners	Грищенко і Партнери
AVER LEX	Integrites	Династія
Baker&McKenzie	Jurimex	Дубинський і Ошарова
Chadbourne & Parker	MORIS GROUP	КМ Партнери
Clifford Chance	Sayenko Kharenko	Кононов і Созанський
CMS Cameron	Schoenherr Ukraine	Лаврінович і Партнери
McKenna	Vox Legum	ОМП
Dentons	Аввелум Партнерс	Охримчук, Грушин, Хандурин
DLA Piper Ukraine	Олександров і Партнери	Павленко і Побережнюк
ENGARDE	Алексєєв, Боярчук і Партнери	Правовий Альянс
EUCON	Олексій Пуха і Партнери	Правочин
Gide Loyrette Nouel	Антика	Прагнум
Gryphon Investment	Астерс	
Consulting Group	Василь Кисіль і Партнери	

Джерело: узагальнено авторами на основі [6-8].

Було проведено традиційне кількісне опитування учасників ринку. В редакцію була представлена 41 анкета (таблиця 1). Крім традиційних запитань про фінансові показники юридичного бізнесу, кадрової політики, клієнтського профілю, ціноутворення, в цьому дослідженні присутні питання які стосуються управління юридичним бізнесом і організації внутрішніх бізнес-процесів. Після попереднього аналізу зібраної інформації окремі результати дослідження стали предметом обговорення фокус-групи, учасниками якої стали партнери національних та закордонних юридичних фірм. Обговорення в рамках фокус-групи посилило комунікацію між учасниками ринку і дозволило виявити як схожі, так і полярні думки. В цьому дослідженні отримано уявлення про гравців ринку очима їх клієнтів. Юридичні департаменти, які приймали участь в опитуванні, відбиралися за рекомендаціями самих юридичних фірм. У зв'язку з метою забезпечення репрезентативності даних в анкетах, юридичні компанії представляли контакти 5-7 клієнтів, яким редакція направляла клієнтську базу [8, с. 114].

З точки зору джерел доходів зовнішніх юридичних консультантів, останні декілька років зберігається практично рівне розподілення фінансових надходжень в залежності від національної залежності клієнта. В даному дослідженні це співвідношення склало 48% до 52% (українські і іноземні клієнти) [8, с. 121].

П'ятірка найкращих спеціалізацій юридичних фірм, які надали ключовий вплив на формування доходу в 2012-2013 роках: судова справа (72,5%), корпоративне право (70%), злиття і поглинання (70%), податкове право (57,5%) та банківське і фінансове право (45%). (рис. 2).

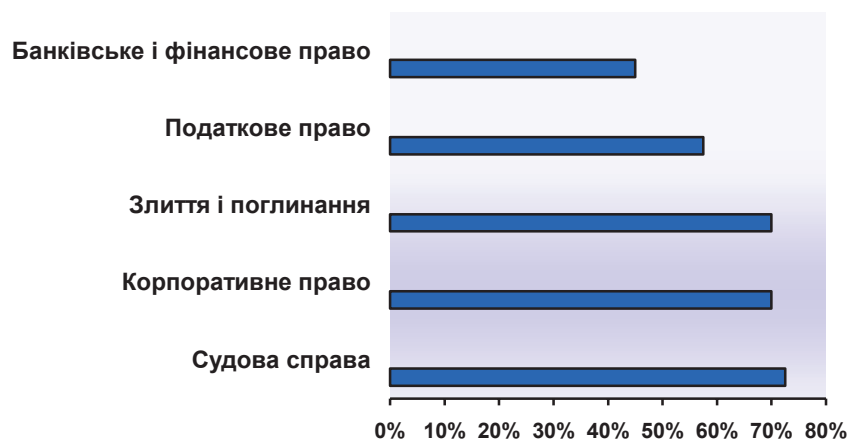

Рис. 2. П'ятірка найкращих спеціалізацій юридичних фірм, які надали ключовий вплив на формування доходу в 2012-2013 роках

Джерело: на основі [8, с. 122]

Збільшення кількості клієнтів і проектів в середньому на 16% (в першому півріччі 2013 року порівняно з аналогічним періодом 2012 року) відзначають три четверти респондентів, що пояснюється поживленням на міжнародних фінансових ринках, зростанням запитів по податковому і кримінальному праву, реструктуризації бізнесу, виходом іноземних інвесторів з країни [8, с. 122].

Ключовими показниками ефективності юридичних компаній (відслідковуються та використовуються для прийняття стратегічних управлінських рішень) є: фінансові показники, ефективність використання часу та клієнти-проекти.

Серед основних спеціалізацій, які будуть розвиватися до кінця року і в наступному році, респонденти виділили податкову і судову практику, сільське господарство і конкурентне право. Очікування учасників ринку відносно угод M&A, конкурентного права і ринків капіталу носять оптимістичний характер і відображають позитивні очікування по покращенню економічної ситуації в країні [8, с. 167].

Протягом останніх років ситуація кардинально змінилася. Приватизація та поширення підприємництва привели до появи попиту на такі юридичні послуги, яких не існувало і не могло існувати раніше. Формування специфічної клієнтури у сфері господарювання стало наслідком створення відповідного прошарку юристів, які почали її обслуговувати. Місцем їх розташування стала столиця. Адже саме у Києві знаходяться центральні органи виконавчої влади та вищі судові інстанції, сюди переносять свої головні офіси великі вітчизняні бізнесові групи [10].

Необхідно покращити якість надання послуг на оптимізувати цінову політику. Економічний вибір юристів та клієнтів безпосередньо спрямований на оптимізацію у процесі укладення контракту умов юридичного обслуговування, серед яких найбільш істотними є кількісні і якісні характеристики юридичної послуги, її ціна й спосіб надання, модель і тривалість юридичного обслуговування, права, обов'язки й відповідальність учасників угоди. У зв'язку з економічною й політичною кризою в Україні сьогодні склалася ситуація, за якої прослідковується занепад діяльності, пов'язаної з наданням юридичних послуг. І це

стосується не тільки адвокатської діяльності, але й нотаріальної, експертної, наукової й іншої, пов'язаної із сферою юриспруденції.

Висновки та перспективи подальших досліджень У зв'язку з нестабільною політичною ситуацією збільшиться кількість справ, пов'язаних із оскарженням неправомірних дій посадових і службових осіб органів державної влади й місцевого самоврядування. Набудуть розповсюдження трудові спори, зокрема, стягнення заборгованості по заробітній платі, безпідставне звільнення, невивплата надбавок і премій тощо. У зв'язку із зупиненням будівництва через відсутність коштів у забудовників новинкою в юридичних практиках буде визнання права власності учасників дольового будівництва на об'єкти незавершеного будівництва. Зростання кількості справ, пов'язаних із розірванням шлюбу, сплатою аліментів, поділом спільної власності, відбувалося й до початку світової фінансової кризи й стрімкого занепаду нашої економіки.. Криза попиту на юридичні послуги дійде до логічного завершення тільки після стабілізації фінансового становища громадян і підвищення їхньої правової культури й правосвідомості.

Отже, у 2015 року до тенденцій 2014 року збільшиться кількість справ щодо банкрутств, реструктуризації боргів, а також продажу бізнесу або його об'єднання. У разі послідовної діяльності уряду з очищення влади послуги юристів знадобляться у справах про оскарження незаконного звільнення з посади. А перші позитивні результати розгляду таких скарг судами наприкінці 2015 року можуть дати поштовх масовому оскарженню звільнень по всій Україні. Також скоріше за все, що цьогорічна тенденція пошуку нових клієнтів на нових ринках лише набиратиме обертів. Це не обов'язково супроводжуватиметься відкриттям нових офісів по країні, але готовність працювати дистанційно та виїжджати до клієнтів або по їх справам зі столиці буде прийнятною для багатьох юридичних компаній.

Література

1. Астерс : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.asterslaw.com/ua>.
2. Головний правовий портал України «LEX» : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukr-pravo.at.ua/index/0-711>.
3. Ілляшенко С. М. Маркетингова товарна політика : [підручн.] / С. М. Ілляшенко. — Суми : Університетська книга, 2005. — 234 с.
4. Котлер Ф. Маркетинг : [Текст] / Ф. Котлер, К. Асплунд, И. Рейн, Д. Хайдер. — СПб. : Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2005. — 376 с.
5. Портер М. Международная конкуренция : [Текст] / М. Портер. — М. : Международные отношения, 1993. — 896 с.
6. Колесник Р. Юридические фирмы Украины 2010 : [Текст] / Р. Колесник // Ежегодное обозрение рынка юридических услуг. — 2010. — № 10-0807. — 122 с.
7. Колесник Р. Юридические фирмы Украины 2011 : [Текст] / Р. Колесник // Ежегодное обозрение рынка юридических услуг. — 2011. — № 11-0408. — 110 с.
8. Колесник Р. Юридические фирмы Украины 2013 : [Текст] / Р. Колесник // Ежегодное обозрение рынка юридических услуг. — 2013. — № 13-0511. — 198 с.
9. Тріска І. І. Теоретичні аспекти відносин конкуренції в сучасному суспільстві : [Електронний ресурс] / І. І. Тріска, О. К. Прокопенко. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/17_APSN_2009/Economics/48057.doc.htm.
10. Хрінком Інтер : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://yurincom.com/ua/yuridichniy_visnyk_ukrainy/overview/?id=1136.